

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologia Scholastica

Mayr, Anton

MDCCXXXII

Quæstio I. De Conscientia in Genere, & Certa in specie.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-84303)

sibilia, hortantis, valde clarè proponitur, & simul displicentia DEI ex omissione, vel positione actionis ejusdam, oritura, pari claritate, & cum aliquo conscientie remorsu, apparet; tunc enim planè non video, quomodo quis omnem justam reprehensionem effugere possit. Attamen, quòd nullus omnino actus in individuo dari possit, quin, vel honestus, vel positiva imperfectione morali (negativam enim facile concedo) infectus sit, necdum omnino persuasus sum.

214. Inprimis enim juxta hanc doctrinam, omnis actus moralis hominis Christiani, non directus ad finem supernaturalem, esset imperfectio moralis positiva, eoquòd non esset juxta consilium DEI, promulgatum per Apostolum, & adductum. n. 212. (nam omnia in gloriam DEI: omnia in nomine Domini Jesu Christi facere, non significat, tantum finem naturaliter honestum, seu virtutis naturalis, sed finem supernaturalem intendere; neque enim gentiles, naturaliter honesta agentes, dici possunt sua fecisse, in nomine Domini Jesu) hoc autem videtur difficile; quia incurrere positivam displicentiam DEI, & alia mala, ob tales imperfectiones positivas impendentia, non parvum est malum. Secundò. Non omnibus universaliter hominibus, moraliter agentibus, ita proposita sunt consilia DEI, sed solis fermè Christianis, adeoque hi fermè soli positivè imperfectè agerent, & non omnis universaliter cujuscunque hominis actus indifferens esset imperfectio positiva. Si velles repetere, saltem omnibus universaliter proponi consilium superioris alicujus, practicè observabile, id difficulter probares: & etiam ex mox sequentibus impugnari posses. itaque.

215. Tertio. Utrèctè ait Cardinalis de Lugo de incarnat. disp. 26. sec. 10. n. 131. potest homo etiam Christianus (de hoc enim Lugo juxta contextum loquitur) moraliter operari, quin advertat, actionem suam suaderi à DEO, vel non, sed tantum advertat, aliam esse meliorem: certè multi sæpe tam parùm videntur cogitare, aut scire, quòd omittendo actionem perfectiorem, etiam practicè possibilem, incurrant positivam displicentiam DEI, quàm parùm Arriaga (de quo n. 192.) ante ingressum Theologici studii cogitavit, se per actus non directos ad finem honestum peccare venialiter. Licet autem omittatur, quòd homines fortè implicitè, confusè, vel interpretativè, aliquo modo cognoscant, rem meliorem suaderi à DEO, tamen non videntur id ita clarè cognoscere, ut dici possint, nolle DEUM suadentem audire, & quidem dici possint in sensu aliquo tam proprio, ut propterea positivam DEI displicentiam incurrant: sed videntur id tantum ita confusè cognoscere, ut dici possint, nolle melius agere; quia ipsis difficile, & ingratum accidit: atque adeò quidem negativè, non tamen positivè imperfectè agere.

Quartò. Saltem potest contingere, ut advertentia ad indifferentiam sui actus, & positivam honestatem, vel bonitatem alterius actus, vel omissionis, sit tantum semiplenè deliberata, quæ tamen adhuc sufficit ad moraliter agendum, imò etiam ad venialiter peccandum: hoc casu, si quis actionem indifferens eliciat, difficile vi-

detur, eum statim arguere imperfectionis moralis positivæ, quæ DEO jus præbeat, si non ad poenam decernendam, saltem ad immittendam positivè gravissimam mala temporalia, & negativè, etiam spiritualia, ita, ut DEUS, non tantum pro sua libertate, atque dominio, sed pro merito hominis, ita imperfectè agentis, ea immittat, quæ non est res contemnenda. Sed hæc, non tam istam Ulloæ sententiam impugnandi, quàm ejus mentionem faciendi gratiâ, dicta sunt, simul etiam aliis occasionem dandi causâ, ut hanc opinionem pensculatius examinent.

DISPUTATIO II.

De Conscientia.

216. **R**egula moralitatis prima, remota, & objectiva, ac universalis, ut diximus num. 176. est lex æterna DEI: regula autem proxima, & formalis, ex S. Thoma cit. num. 157. & communi omnium, est humanæ rationis lumen, seu dictamen, aut conscientia; nam regula proxima, seu, ut aliis vocatur, formalis, aliud ex communi acceptione non est, quàm applicatio intentionalis, seu cognitio primæ regule objectivæ: quam applicationem facit conscientia; hinc dicimur agere juxta, vel contra conscientiam. De hac itaque nunc agendum, & præcipuè de conscientia certa, dubia, erronea, probabili.

QUÆSTIO I.

De Conscientia in genere, & Certa in specie.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Conscientia, & quomodo obliget Conscientia Erronea.

217. **S.** Thomas 1. p. q. 79. a. 12. in corp. sic ait: Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium: scilicet, ut S. Doctor ibidem docet, sicut datur habitus primorum principiorum speculabilium, qui ex Aristotele 6. ethicor. 6. dicitur Intellectus, ita datur habitus principiorum practicoorum, qui vocatur Synteresis. Hanc quidam confundunt cum conscientia habituali: alii verò distinguunt, dicuntque, synteresin esse habitum principiorum tantum universalissimorum, e. g. Bonum est faciendum, malum vitandum, jus suum cuique tribuendum: at verò conscientiam habitualement dicunt, esse habitum principiorum magis particularium. Sed hæc parvi momenti sunt.

218. Jam Conscientia actualis (de qua præcipuè nobis agendum) definitur à Layman lib. 1. tr. 1. c. 2. Actus intellectus practici judicantis, aliquid, hic & nunc, agendum esse, vel fuisse, tanquam bonum honestum, vel fugiendum esse,

esse, aut fuisse, tanquam turpe, & inonestum. Brevius forte dici posset conscientia esse Diamen rationis, quo cognoscimus conformitatem, vel diffinitatem actus cum prima regula honestatis.

Extendit se autem conscientia ad actus, tam præteritos, quam futuros: & quidem ad præteritos, vel eos accusando, vel approbando. Si eos accusat, tanquam malos, dicitur *remorsus conscientie*: si laudat, tanquam bonos, dicitur ex Apostolo 2. Cor. 1. v. 12. *testimonium conscientie*: intellige bonum. Ad futuros autem actus se extendit conscientia, quatenus dicat, quinam faciendi sint, tanquam boni, quinam, tanquam mali, omittendi. Aliquando autem respectu bonorum actuum conscientia est tantum suavis, aliquando est etiam præceptiva: respectu vero malorum est prohibitiva: respectu indifferentium potest esse dissuasiva, vel permissiva. Hinc ortum habuere varii modi loquendi SS. Patrum, & Theologorum, quibus dicitur conscientia ligare, urgere, accusare, mordere, defendere, instigare, condemnare &c. Nos autem hic maxime consideramus conscientiam, prout se extendit ad actus futuros: tanquam ex occasione etiam acturi simus de ea, prout se extendit ad actus præteritos.

219. Dividitur autem conscientia actualis in Rectam seu Veram, & Falsam seu Errantem. Prima, seu recta est, quæ oritur ex principiis prædictis veris rite applicatis: e. g. Jus suum cuique est tribuendum: ergo Petro, cui debeo, est solutio præstanda. DEUS est colendus: ergo in templo non est garriendum. Altera, seu falsa, aut errans, vel erronea, est, quæ ex principio, saltem uno, falso deducitur: e. g. Actus charitatis est bonus, & licitus: sed mendacium pro conservanda vita proximi est actus charitatis: ergo est bonum, & licitum. Item. Hæc scheda nihil in se continet mali, sed meras cruces, & vocabula incognita: ergo potest adhiberi ad corpus contra ictus gladiorum indurandum &c.

Erronea alia est invincibiliter talis, quando scilicet error moraliter vitari non potuit: adeoque ad culpam non imputatur. e. g. si quis ex tali errore mentiatur. Ubi notandum, quod, si conscientia invincibiliter erronea obliget ad aliquid revera non præceptum, tamen debeat quis eam sequi, e. g. audire sacrum, quando per errorem judicat, esse diem festum, & dari obligationem sacrum audiendi. Ratio est; quia obiectum voluntatis non est bonum, vel malum præcisè, prout est objectivè in se, sed prout est in apprehensione intellectus: si ergo intellectus repræsentat omissionem sacri ut peccaminosam, eam voluntas ut talem amplectitur, & peccat, eodem modo, & eadem specie, ac si revera dies festus fuisset: certe, si talis non audiat sacrum, contemnit legem Divinam, & æquivalenter dicit: *Et si obliget audire sacrum, nolo illud audire*: quod utique DEO iniurium, & culpabile est.

Unde, quamvis in hoc casu non detur obligatio audiendi sacrum ex præcepto directo, datur tamen ex præcepto reflexo, scilicet nihil faciendi, quod existimatur prohibitum, nec contemnendi præceptum DEI, etiam tantum existimatum, cum injuria præcipientis. Et in hunc

sensum omnes explicant illud Apostoli: Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est, ad Rom. 14. v. 23. hoc est, quod non est secundum dictamen conscientie, judicantis, id esse licitum. Hinc idem Apostolus v. 14. præmiserat: *Confido in Domino Jesu; quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse*, hoc est, ei, qui per conscientiam erroneam judicat, aliquid immundum, seu vitium esse.

Quare, si conscientia invincibiliter errans præcipiat etiam aliquid malum, e. g. mendacium, ad salvandam vitam proximi, debet ei obediri: quo in casu DEUS, non quidem per se, & immediate, sed tamen per accidens, & mediate præcipit mendacium, quatenus præcipit, ut id faciamus, quod judicamus esse ab ipso præceptum, ne scilicet implicite contemnamus ejus voluntatem: qua de re pluribus agemus in tract. de virt. Theol. disp. 2. q. 1. a. 4.

Alia conscientia est vincibiliter erronea, quando scilicet error potuit, & debuit vitari, ac proinde indirectè voluntarius, atque culpabilis est. Et, si in tali casu erronea conscientia est conjuncta cum aliquo dubio, tunc coincidit cum conscientia dubia: adeoque talis homo, si advertat, culpam à se prius admissam, in non addiscendo necessaria, vel non deponendo errore, debet de ea dolere, ac postea se regulare iis principiis, quibus alius, qui habet conscientiam dubiam, de qua fuit infra num. 244. & seq.

Si autem conscientia, vincibiliter erronea, non est conjuncta cum dubio, e. g. aliquis non frequentavit catechesin, quamvis adverterit, se eam omittendo non addiscere ea, ad quæ scienda est obligatus: & sic culpabiliter nescit, e. g. esse peccatum mendacium, vel perjurium, etsi per id posset proximi vita salvari: si talis postea pejeret sine omni incidente scrupulo, vel dubio, in tali casu, cum hic ipse error, causans negationem scrupuli, vel dubii, fuerit voluntarius, in libera, & culpabili omissione adeundæ catechesis, seu accipiendæ instructionis, est etiam ipse peccatum, adeoque non excusat à peccato: sicut non excusat ignorantia culpabilis, seu vincibilis, quæ ipsa in tali errore imbibitur: & hinc tale perjurium, ex conscientia ita erronea commissum, est peccatum; aliàs enim nulla darentur peccata ignorantie, quæ tamen ab omnibus debent admitti ex illo psal. 24. v. 7. *Delicta juventutis mee, & ignorantias meas ne memineris*: & hinc quoque omnes cum S. Thoma. 1. 2. qq. 76. 77. & 78. distinguunt peccata in peccata ignorantie, concupiscentie, & malitie: non autem dantur peccata ignorantie invincibilis ex num. 56. & seq. ergo debent admitti peccata ignorantie vincibilis.

Rectè tamen advertit Gormaz de actib. hum. a. num. 142. debere omissionem culpabilem accipiendæ instructionis, adhuc moraliter in talem actionem, e. g. perjurium, influere, & necdum deletam esse, quæ deletio fieri potest, inprimis dolore retractativo, seu contritione; quia ista tollit inprimis rationem contracta, dein etiam reatum culpæ, adeoque facit, ut ea ignorantia, in quantum culpabilis fuit, moraliter non amplius existat, consequenter neque sit causa sequentis actionis. Vel potest ea deletio fieri alia ratione,

tione, qualis potest esse longum temporis intervallum; nam etiam ratione istius potest error, aut ignorantia, in estimatione morali fieri invincibilis, de qua re fuse Gormaz *loc. modò citato*. Sanè, ut rectè hic auctor ait *num. 144*, esset valde durum dicere, quòd homo, qui ante multos annos culpabiliter neglexit discere, aliquid esse illicitum, modò autem, præteritæ negligentia immemor, sine omni scrupulo, aut dubio, id tanquam licitum agit, semper peccet, quin ulla temporis diuturnitas, faciat istum errorem moraliter invincibilem, & inculpabilem.

Ex antè dictis, de conscientia vincibiliter erronea, sequitur, quòd aliquis possit esse necessitatus ad peccandum; quia potest contingere, ut quis ex tali conscientia erronea putet, se obligari graviter ad aliquid, quod re ipsa peccatum est, e.g. ad mendacium, vel etiam perjurium committendum, pro redimenda vita proximi; in tali enim casu, si quis non pejeret, peccat; quia, ut paulò antè diximus, implicite dicit: *Esti obligatus ad pejerandum, tamen id nolo facere*: quod est peccaminosum. Si autem pejeret, iterum peccat; quia perjurium est in se ipso peccatum, & conscientia vincibiliter erronea non excusat à culpa.

Nec est absurdum, hanc necessitatem, tantum consequentem, & cuius ipse homo libera causa fuit, admittere. Sed de hoc inferius iterum: interim vide Bufenbaum *l. 1. tr. 1. c. 1. resp. 3*. Questio jam ulterius est inter auctores, an ista peccata, ex tali conscientia vincibiliter erronea, vel, quod idem est, ex ignorantia vincibili, commissa, habeant distinctam novam malitiam, vel an tantum à priore peccato negligentia, aut ignorantia, culpabiliter admissa, denominentur peccata: & mala sint, sicut actus externus, qui non habet distinctam malitiam à malitia actus interni, sed tantum ab isto denominatur malus, & peccaminosus.

P. Thyrsus *tom. 4. select. disp. 6. sect. ultim. à num. 133*. & Gormaz *de actib. hum. à num. 134*, multis contendunt, peccata illa, ex ignorantia tali admissa, habere novam distinctam imputabilitatem, seu malitiam; quia aliàs, ajunt, non darentur ulla peccata ignorantia; cum ipsa ignorantia, ac negligentia in necessariis addiscendis, fuerint contractæ cum plena advertentia, adeoque sint peccata malitiæ. Addunt exempla varia, & quidem P. Thyrsus *num. 142*, exemplum duorum mercatorum, culpabiliter ignorantium contractus usurarios, ita, ut unus plures tales celebret, quàm alter: Gormaz verò *num. 134*, exemplum alterius, qui ex tali ignorantia in omnia scelera ruit: qui utique videntur magis culpabiles, quàm alii, qui intra solius ignorantia, aut negligentia, limites sistunt, vel minorem longè numerum actionum per se illicitarum ponunt. Addit Gormaz *num. 137*, colligi ex propositione, ab Alexandro VIII. damnata (qua nempe adstruebatur possibile peccatum philosophicum) non requiri novam actualem advertentiam ad novum peccatum.

E contra La Croix *l. 1. tr. 2. num. 757*, fuse contendit, tales, ex culpabili ignorantia positas actiones, non habere novam imputabilitatem, seu malitiam, sed tantum illam, quam habuit ignorantia, vel negligentia, ex qua secutæ

sunt: citatque pro se SS. Thomam, Bonaventuram, Antoninum: item Suarez, Vasquez, Sanchez, aliosque communissimè. Et quidem ita sentit Sanchez *l. 1. in decal. c. 16. num. 45*, citatque etiam S. Thomam in *4. disp. 17. q. 2. a. 2. questum. 4. ad 2*. Suarezium *tom. 2. de relig. l. 3. de jurament. c. 7. num. 7*. Vasquium in *1. 2. q. 71. a. 5. disp. 94. c. 3. n. 9*. Sed hi auctores locis citatis non loquuntur de casu ignorantia culpabiliter prius admissa, sed de casu ebrietas, in qua quis prævidit, se commissurum varia crimina, e.g. homicidia, stupra &c. dicuntque, hæc non habere novam malitiam.

Attamen videri potest eadem esse ratio de ita culpabiliter ebrio, ac de culpabiliter ignorante: & si in tali ebrietate commissa, non habent novam malitiam, difficulter probari poterit, quòd novam malitiam habeant, commissa in tali ignorantia. Ut tamen rectè advertit Sanchez *loco modò citato*, ipsa negligentia accipiendæ instructionis (& par est ratio de ebrietate) est eò gravius peccatum, quòd plura, & graviora peccata, prævisa sunt ex ea, probabiliter secutura; quia in ista taliter negligens aliquo modo consensit: eò autem minus peccatum est, quòd pauciora, vel leviora, peccata secutura prævisa sunt.

Accedit, quòd, si talis actio, ex culpabili ignorantia posita, haberet novam malitiam, DEUS saltem per accidens determinaret, & quidem præcipiendo, ad formalem malitiam, e.g. perjurii, committendi in casu supra posito pro liberatione proximi; quia DEUS in tali casu perjurium, ut formaliter malum, præciperet, dum præciperet, obediri conscientia erroneæ: hoc autem videtur durum, nec in ullo alio casu admissum; nam, in casu conscientia invincibiliter errantis, tantum præcipit materialiter malum, imò fortè nec strictè materialiter malum, de quo vide *tract. de virt. theol. disp. 2. q. 1. a. 4.*

Si quis veller dicere, DEUM præcipiendo, ut reddatur debitum conjugale, determinare ad ponendum peccatum originale, quod etiam est formaliter malum: posset assignari disparitas; non enim in conceptione committitur novum peccatum, sed jam olim cum Adamo, cujus voluntati voluntas infantis alligata fuit, commissum, tunc contrahitur: præterquam quòd respectu infantis minus sit peccatum originale, quàm respectu alterius peccatum grave actuale. Licet autem utique dici possit, imò debeat, hominem esse causam hujus ipsius determinationis, aut necessitatis peccandi, tamen videri potest, non decere DEUM, in ullis circumstantiis præcipere formale peccatum.

Ad argumenta autem adversa responderi potest, in primis has ipsas actiones, ex ignorantia positas, esse verè peccata ignorantia, sufficienter distincta à peccatis malitiæ, licet non habeant distinctam malitiam, sed ab istorum malitia denominentur mala; sicut scilicet etiam actus externi sunt peccata, quamvis non habeant distinctam malitiam ab internis, sed ab his peccaminosis denominentur. Ad exempla autem reponunt secundæ opinionis patroni, quòd, sicut, qui actum externum addit interno, non est magis culpabilis, vel magis punitur, quàm qui solum ponit internum, ita etiam talis, ex ignorantia

rantia alias actiones, ex se malas, ponens, non magis puniri debeat, quam alius, qui solius ignorantia, & periculi pravi, nec tamen vitati, est reus.

Ad id, quod obijcitur, dari peccata, sine advertentia actuali ad malitiam, commissa, responderi potest, utique dari talia peccata: attamen non necessario semper habere distinctam novam malitiam: & talia esse peccata ignorantia. Sed de hac quaestione, quae videri potest apud citatos auctores, quilibet iudicet, prout ipsi verosimilius viderur; nam in ordine ad confessionem non videtur ea multum facere; quocumque enim modo istae actiones se habeant, debent tamen in confessione exponi, saltem sicut actus externi; quia ad minimum eodem modo denominantur peccata, possuntque, ac debent dici peccata ignorantia.

Uterius dividitur conscientia in certam, & dubiam. Prima, seu certa est, quando dictamen elicitur, nixum motivo certo: dubia est, quando quis nihil omnino iudicat, sed haeret: ad quam spectat etiam conscientia scrupulosa; quia & ista nil iudicat, sed terretur motivis inanis, & ob hac imprudenter angitur. Dividitur iterum in probabilem, & improbabilem: illa nixitur motivo probabili, seu gravi: hac improbabili, seu levi, saltem comparative: de quibus plura inferius. Aliae divisiones conscientiae, vel non sunt scitu necessariae, vel pro opportunitate facile inferentur.

ARTICULUS II.

An Conscientiae Dictamen ultimum debeat esse certum.

220. Aliud dictamen conscientiae dicitur remotum, quo iudicat conscientia de re, considerata tantum in se ipsa objective, & nondum attentis omnibus circumstantiis, e. g. iudicat, aliquem contractum probabiliter esse iustum. Aliud dictamen dicitur proximum, seu ultimum, quo conscientia post consideratas omnes circumstantias, etiam accidentales, ultimo iudicat de re, an licita, an illicita sit, e. g. iudicat, contractum, quem in se ipso consideratum remoto dictamine iudicavit, probabiliter esse iustum, hic & nunc, sibi absolute esse licitum.

Et ab hoc dictamine desumitur malitia vel bonitas actus; nam, quamvis res in se sit objective bona, si tamen ego eam dictamine proximo iudicem esse malam: vel etiam si remoto dictamine eam iudicaverim in se bonam, attamen proximo iudicem, mihi hic, & nunc, non esse licitam, actus, quo eam rem ago, vel amplector, erit malus. Sicut econtra, si res in se sit quidem objective mala, ego autem dictamine proximo invincibiliter iudicem, eam esse bonam, e. g. mendacium dicendum pro servanda vita proximi, actus saltem non erit malus: quidquid sit, an sit positivè bonus. Item licet dictamine remoto iudicem, rem probabiliter, vel etiam juxta patrum sententiam, ut vocant, benignam, licet iudicem, rem notabiliter probabiliter esse malam, si ta-

men dictamine proximo inculpabiliter iudicem, eam esse licitam, actus eam amplectens non erit malus.

221. Quæritur jam, quale requiratur dictamen ad hoc, ut actus licite fiat, an debeat esse evidens, ut volunt Oviedo, Pallavic, Esparza, Terillus, Cardenas, Haunoldus, Illung, apud Ralslerum in norma recti disp. 2. q. 7. a. 1. vel, an debeat esse moraliter certum, ut volunt Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sect. 3. Layman. l. 1. tr. 1. c. 5. n. 4. aliquæ plurimi citati in eadem norma recti eadem disp. 2. q. 8. a. 2. n. 210. vel, an etiam sufficiat dictamen tantum probabile, ac opinativum, ut vult Vasquez, Thomas Sanchez, Salas ibidem citati n. 205.

Advertendum autem, nolle me hic miscere quaestionem, an hoc dictamen debeat esse formaliter actus iudicativus, vel, an sufficiat iudicium virtualiter, seu æquivalenter tale, sive apprehensio simplex, sed suavis proponens licentiam actionis, & dubium de inhonestate excludens: qualem apprehensionem posse sufficere defendit Ralslerus in norma recti disp. 2. q. 4. a. 1. n. 67. Item etiam, nolle me hic disputare, an debeat iudicium esse absolutum, seu absolute enuncians, hanc rem esse licitam, vel, an sufficiat iudicium, quod vocant modale, hoc est, tantum enuncians, quod sit moraliter certum, actionem esse licitam: quod item sufficeret idem author loco eodem n. 65. affirmat. Hæc enim videntur potius esse quaestiones philosophicæ, & in ordine ad honestè agendum parum referre; modò enim excludatur dubium practicum, parum refert, an hac, vel illa ratione, excludatur, ut ex dicendis colligi poterit.

222. Dico 1. Non requiritur ad actum bonum, vel indifferentem, ut præcedat dictamen evidens de licentia actionis. Prob. Necessitas talis dictaminis, nec auctoritate, nec ratione, nec experientia, probatur: ergo non datur. prob. antec. in primis auctoritas adversariorum est longè minor, & præter paucos supra citatos ferme omnes reliqui contenti sunt dictamine moraliter certo: nec antiquiores faciunt mentionem, nisi dictaminis practice, aut moraliter certi: rationes autem pro opposita sententia omnes solvemus: experientia verò illi nullatenus suffragatur; illa enim dictamina deberent esse valde reflexa, ut ex dicendis patebit: & experientia potius probat, tot reflexiones non fieri: imò, cum ipsi adversarii fateantur, illas reflexiones non esse à nobis discernibiles, eas experiri non possumus. Dein rusticus, si à parochus audit, aliquid esse licitum, id bona fide facit; quin reflexe hoc dictamen faciat: Quod parochus mihi dicit esse licitum, evidenter mihi licet: sed hoc mihi dicit esse licitum: ergo.

223. Confirmatur, Non apparet, unde desumatur universaliter evidentia dictaminis, saltem, nisi fiant plures reflexiones: sed has adstruere necessarias, circa quamvis ferè actionem, est nimium: ergo. prob. ma. Multi etiam ex adversariis defendunt, licitum esse sequi sententiam minus tutam, minusque probabilem, vel saltem æquè probabilem: at isti non possunt habere evidentiam de licentia suæ actionis sine pluribus reflexionibus: ergo. prob. mi. dictamen remotum

tum, vel primum directum, est tantum probabile: nec etiam primum reflexum est evidens: ergo debent dari plures reflexiones.

Prob. 2. p. antec. Vel dictamen reflexum ita formatur: *Qui sequitur sententiam probabiliorum, evidenter licite agit: sed ego sequendo sententiam dictam benignam, sequor probabiliorum: ergo: & minor non est evidens; cum à valde multis probabiliter negetur.* Vel dictamen ita formatur: *Qui consideratis omnibus prudenter, & absque passione judicat, hanc actionem sibi licere, eam facit absque peccato: sed ita ego judico: ergo.* Et iterum mi. non est evidens metaphysice, vel etiam physice; quia non est evidens, me prudenter ita judicare; cum authores, quos rigidos vocant, me imprudentiæ damnent: item amor proprius valde subtiliter soleat nobis illudere, & Angelus tenebrarum in Angelum lucis se transformare.

Quare hoc dictamen ad summum est moraliter certum. Ut ergo habeatur strictè evidens, opus erit nova reflexione: si tamen etiam post hanc vera evidentia habeatur: debetque dictamen sic concipi. *Quandocunque ego moraliter certus sum, quod, hic & nunc, non agar ulla passione, & quod juxta præsentis circumstantias omnia, prout debui, consideraverim, & prudenter, quantum mihi videtur, judicem, hanc actionem mihi licere, tunc evidenter mihi licet: sed nunc ita se res habet: ergo.* Verum, licet sic ostendatur, quomodo ex principiis in se, & directè tantum probabilibus, possit formari dictamen certum, vel etiam evidens, quis tamen homines, his subtilitatibus non assuetos, obligabit ad faciendas tot reflexiones, circa actiones plurimas, & frequentissime occurrentes?

224. Dico 2. Requiritur, saltem ordinariè, ad honestatem, vel indifferentiam actionis, dictamen moraliter certum de licentia ejusdem. ita longè communius authores, quæ ipsa auctoritas in materia morali, in qua sæpe recurrendum est ad judicium prudentum, magni ponderis est. Prob. concl. etiam ratione. Operans licet debet excludere omnè dubium de inhonestate actionis: atqui hoc ordinariè non potest, nisi habeat certitudinem moralem: ergo. ma. est certa; alias enim operaretur cum dubio practico, quod nunquam est licitum, ut omnes docent, & infra probabimus. prob. mi. probabilitas sola per se non excludit omnè dubium: ergo, vel tali homini nullum deberet incidere dubium, quod ordinariè non fit, nisi circa res, quas saltem moraliter certas habemus: vel non posset dubium excludere, adeoque operaretur cum dubio practico: ergo.

225. Dico 3. Aliquando tamen potest sufficere dictamen, dictans probabilius, vel unice probabiliter, actionem esse licitam. ita præter authores citatos n. 221. qui volunt, tale dictamen universaliter sufficere, non pauci alii, præsertim recentiores: alii autem, quamvis requirant dictamen moraliter certum, non videntur debere accipi, nisi de ordinariè contingentibus. Prob. Potest utique contingere, ut quis, hic & nunc, non habeat judicium, ex natura sua plùs quàm probabile, seu ex natura sua non excludens omnè dubium prudens, & tamen nullum ei incidat dubium, neque etiam reflexè cognoscat, se nul-

lum habere dubium, aut judicium tantum probabile: in hoc casu honestè operatur cum solo dictamine probabili: ergo. ma. negari non potest, nisi fiat quæstio de nomine, & dicatur, tale judicium non esse tantum probabile: quod tamen est falsum; cum judicium, plùs quàm probabile, seu moraliter certum, debeat ex natura sua excludere dubium, & istud non tantum per accidens abesse. mi. prob. gratis plùs requiritur; nec enim potest dici, quod talis operetur cum dubio practico, aut sit ita paratus, ut, etiamsi actio esset inhonesta, tamen ageret ergo.

226. Dico 4. Ad actum inhonestum non requiritur dictamen, neque probabile de inhonestate actus. ita communissima. Prob. Ad hoc, ut inhonestè agam, sufficit dubium de inhonestate actus, quod, hic & nunc, non deponatur: ergo non requiritur dictamen positivè enuncians, actionem esse inhonestam, antec. prob. omnes dicunt, quod operari cum dubio practico sit peccatum; quia scilicet talis exponit se periculo peccandi, & virtualiter contemnit legem: ergo. Confir. Qui dubius, an intra dumetum sit homo, vel fera, tamen illuc iaculatur sagittam, juxta lumen naturalis instinctum agit illicitè, & inhonestè, si non prius ex principiis quibusdam prudenter deposuerit dubium: ergo non requiritur plùs quàm dubium practicum perseverans, quamvis non adit absolutum judicium.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

227. **O**B. 1. contra 1. conclus. Ap. stolus ad Rom. 14. v. 23. ait, *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est:* ergo, nisi actionem præcedat judicium evidens, seu actus certissimus fidei, non est licita. Confir. Ultimum dictamen non potest dependere à voluntate: ergo debet esse evidens; nam omnis assensus in evidens dependet ab imperio voluntatis, prob. antec. si dictamen dependeret à voluntate, esset in potestate voluntatis, habere hoc, vel aliud dictamen: sed hoc non potest dici: ergo. prob. mi. à dictamine ultimo dependet honestas, vel inhonestas actionis: ergo, si dictamen dependeret à voluntate, dependeret etiam honestas, vel inhonestas actionis: consequenter voluntas pro libito redderet actionem honestam, quod est falsum: ergo.

228. Resp. 1. Actus fidei non est evidens; unde hic textus æquè esset contra adversarios, quàm contra nos. Resp. 2. neg. conseq. Ex communi interpretum non intelligitur eo loco actus fidei; alias omnia opera infidelium essent peccata, quod ab Alexandro VIII. damnatum est propositione 8. quæ ita habet: *Necesse est, infidelem in omni opere peccare.* item propositione 11. *Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.* Quare per fidem ab Apostolo intelligitur dictamen

men conscientia (quod etiam nos requirimus, quamvis non evidens) cui actus conformetur. Paret hoc ex ipso contextu Apostoli; nam ibi vult probare, quod, qui ex conscientia erronea putat sibi illicitum, aliquid manducare, & tamen manducat, peccet.

Ad confirm. Inprimis consequentia non est certa; si enim dictamen sit moraliter certum, nec occurrat ullum dubium in oppositum, non est in potestate voluntatis, determinare ad assensum oppositum. Resp. tamen neg. antec. & dico, quod possit quoque dependere illud dictamen ab imperio voluntatis. ad prob. dist. ma. ita, ut utrumque possit habere prudenter. neg. ma. ut unum possit habere tantum imprudenter. om. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. mi. dist. antec. dependet honestas, vel inhonestas actionis, à dictamine habito prudenter. conc. ant. ab habito tantum imprudenter. neg. antec. & conseq. Licet omittatur, quod voluntas possit cogere intellectum ad assensum quemcunque, cuius oppositum non est ipsi evidens, tamen id non potest semper facere prudenter, ut est clarum.

229. Dices 1. Si ultimum dictamen subiacet imperio voluntatis, tunc datur processus in infinitum in dictaminibus: hoc est absurdum: ergo. prob. ma. voluntas non potest agere absque praeiudicio dictamine, vel illustratione intellectus: ergo iterum, ante hoc imperium voluntatis, debet dari dictamen: & si hoc iterum subiacet imperio voluntatis, debet iterum dictamen ali-quod antecedens dari, & sic in infinitum. Resp. neg. ma. ad prob. neg. conf. vel suppos. Non dicimus, quod nulla cognitio certa praecedat imperium voluntatis: sed dicimus tantum, quod dictamen ultimum, praecedens immediatè actum, & versans circa ejus honestatem objectivam, non semper sit evidens, quæ sunt diversissima. Modò igitur imperium voluntatis praecedat hic actus: in hoc casu possum imperare hunc, vel illum actum voluntatis (praescindendo etiam, an prudenter, vel imprudenter, ne dicatur esse implicite dictamen ultimum de honestate) & hic actus sit evidens, processus sufficienter sufficit.

230. Dices 2. Quandoque datur aliquod dictamen, vel moraliter certum, vel tantum probabile, semper datur dictamen reflexum evidens, simile, vel tale, quale attulimus n. 223. quamvis non sit discernibile, sicut, dum scribimus, semper datur reflexio ad regulas scribendi, quamvis eas reflexiones, ad tot regulas pro quavis litera, non discernamus. Sed contra est. Quod aliqua reflexiones admittendæ sint, probant rationes convincentes: non autem ideo admittendæ sunt aliæ, quæ non probantur; aliæ adstrui possent reflexiones sine fine, & possemus etiam dicere, quod nemo appetat bonum delectabile, directè cognitum, nisi etiam reflexè cognoscat, se cognoscere, hoc objectum esse delectabile: & par est ratio de bono utili. Quis autem dicat, bonum delectabile, directè tantum cognitum, non habere vim movendi ad actum voluntatis? igitur eandem vim habet bonum honestum.

Addo, quod videatur mihi etiam in scriptione, aut in recitatione ex memoria, saepe sola agere phantasia, excitata aliquo actu intellectus,

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

vel voluntatis; cum similia faciant, & bruta, & dormientes. Tandem hæc ratio probaret, non quod ad honestatem actus necessaria sit illa evidens, sed tantum, quod aliunde detur, ex natura intellectus humani, ita reflexè operari soliti: quod aliqui transmittunt, tanquam aliquid potius ad Philosophiam, quam ad Theologiam spectans. Mihi nondum videtur satis efficaciter probatum, quod intellectus universaliter ita operetur: quod si etiam probaretur, tamen nondum absolutè nostra conclusio everteretur.

231. Ob. 2. Qui habet iudicium moraliter certum, evidenter non peccat: ergo habet iudicium evidens de honestate sui actus: ergo tale iudicium semper praecedit actum honestum. Resp. neg. conseq. utramque. Etiam, qui perplexus est, evidenter non peccat, quidquid agat, quin de hoc habeat evidens iudicium. Pariter, habens moralem certitudinem, non peccat: at hoc non cognoscit evidenter, sed ad summum moraliter certò; non enim se reflectit semper in suam moralem certitudinem. videantur dicta num. 222.

232. Ob. 3. Dictamen ultimum debet esse actus prudentiae: ergo debet esse evidens. prob. conseq. prudentia est virtus intellectualis: ergo semper verum dicit: ergo ejus actus est evidenter verus. Resp. 1. Hoc argumentum, praesertim, si desumatur à prudentia supernaturali, tantum probat, dictamen debere esse certum, non verò evidens; quia actus supernaturalis debet quidem esse certus, non verò evidens. Resp. 2. dist. antec. dictamen debet esse actus elicitus prudentiae. neg. antec. imperatus à prudentia. conc. antec. & neg. conseq. Nōrunt Logici, actus regulatos, vel imperatos, à virtute intellectuali, non necessario esse veros, ut patet in syllogismis topicis. Pariter nec debent esse veri omnes actus imperati à prudentia: & sic saepe, dum quis videt mendicum, prudentia imperat hunc actum: Huic pauperi danda est elemosyna, & hoc etiam contingit, quando mendicus est fictus.

233. Dices 1. Prudentia non imperat actum dicentem: Danda est elemosyna huic pauperi: sed tantum alium, dicentem: Danda est elemosyna huic, qui apparet esse pauper. Resp. hoc esse contra omnem experientiam. Certè, qui dat elemosynam, praesertim multis, non secum examinat, nec cogitat, an sint verè, an tantum apparenter pauperes: sed sine his reflexionibus misericordiam exercet. Dices 2. Si prudentia imperat dictamen, debet imperare per aliquem actum elicitum: ergo debet dari actus prudentiae elicitus: ergo iste saltem est evidens. Resp. Potius voluntas directà à prudentia imperat: attamen om. totum. Illud imperium, seu etiam ille actus prudentiae, non est ultimum dictamen: sed est actus praeiudicialis, hic & nunc, prudenter elici illud dictamen, etiamsi reverà sit falsum, quamvis non cognoscatur esse falsum: sicut eadem prudentia potest prudenter dictare, mentiendum esse, in casu conscientiae erroneae, existimantis, DEUM id jubere ad conservandam vitam proximi.

234. Dices 3. Dictamen ultimum, saltem ad actus supernaturales, debet esse actus supernaturalis prudentiae: sed hic est necessariò verus:

rus: ergo. Resp. 1. Ex hoc non sequitur, quod non possit dari, saltem actus naturaliter honestus, sine dictamine evidenti. 2. Neque etiam ad actus supernaturales necessarium est dictamen evidens, sed tantum certum, quam tamen certitudinem operans reflexe non debet cognoscere: imò hoc dictamen debet esse tantum certum certitudine infallibilitatis, non autem certitudine adhesionis: unde potest concedi totum, & negari, quod tale dictamen sit evidens. 3. Ad actus supernaturales requiritur quidem aliqua illustratio supernaturalis: at non talis, quæ se sola sit ultimum dictamen, sed tantum aliqua illustratio, vel actus supernaturalis universalior, e. g. iste: *Pauperi danda est ex misericordia elemosyna*: ex quo, & simul ex alia propositione naturali, e. g. ista: *Hic est pauper*: quæ potest esse falsa, inferatur dictamen ultimum: *Hic danda est elemosyna*. Unde neque ad actus supernaturales necessarium debet præcedere dictamen ultimum, quod sit actus elicited supernaturalis prudentiæ: & hinc ma. potest negari.

235. Rasklerus in *norma recti disp.* 2. q. 6. a. 2. n. 154. ait, actum supernaturalem posse esse secundum quid falsum, adeoque in hunc actum: *Hic, & nunc mentium est ad servandum innocentem*; quia DEUS ipse nobis mendacium præcipit, quoties illud necessarium est ad talem finem: & faciendum est, quicquid DEUS præcipit: posse influere prudentiam supernaturalem, non quidem secundum primam partem, secundum quam actus falsus est, sed secundum alteram, secundum quam verus est. Idem auctores in eadem *norma recti disp.* 1. q. 9. a. 3. n. 415. contendit in talem actum influere posse habitum virtutis prudentiæ, & citat Valquium in 1. 2. disp. 58. c. 2. n. 13. & disp. 85. c. 1. n. 3. Verum, sicut Valquez loco citato tantum loquitur de virtute prudentiæ naturalis, ita etiam Rasklerus videtur hoc loco tantum loqui de eadem prudentia naturali, atque actibus naturalibus: & quoad hos non sum sollicitus. At vero loquendo de actibus supernaturalibus, videtur mihi difficile, eos posse esse simpliciter falsos, sicut tamen juxta communissimam simpliciter falsus est omnis actus, qui indivisibiliter, & determinatè, dicit verum, & falsum; nam ideo tam copulativa, quam causalis propositio, ob unum membrum falsum, dicitur simpliciter falsa.

Ratio autem, cur actus supernaturalis videatur mihi non posse esse ita falsus, est, quod cujusvis actus supernaturalis auctor peculiaris sit DEUS, juxta illud: *Non ego autem, sed gratia DEI mecum* 1. Cor. 15. v. 10. & alterum: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis* 2. Cor. 3. v. 5. non autem videtur DEUS posse esse auctor actus, simpliciter falsi, quamvis secundum quid veri; quia indivisibiliter falsitatem asserit: sicut non potest DEUS esse auctor actus, qui aliquid bonum, & simul malum vult: nec auctor materialis peccati &c. quare mihi præplacent responsiones superiores.

236. Ob. 4. Dictamen, tantum moraliter certum, potest esse conjunctum cum actuali formidine: ergo non sufficit, prob. conseq. SS. Canones exigunt tale dictamen, quod excludat omnem, tam prudentem, quam imprudentem formidinem: hoc non præstat dictamen tan-

tum moraliter certum: ergo. prob. ma. C. in *quisitioni tue* 44. de sent. excomm. dicitur, conjugi credenti ex credulitate levi, & temeraria, ad esse impedimentum matrimonii, explodendum esse conscientiam talem levem, vel dubiam, ad sui pastoris consilium, & sic debitum petendum, & reddendum: ergo debet explodi omne dubium, etiam leve. Confirm. Cap. *Per tuas* 30. de simonia dicitur, subdiaconum scrupulosum non debere contra conscientiam ad superiores ordines ascendere, licet, ob conscientiam nimis scrupulosam, in hanc difficultatem sit lapsus, ergo.

Resp. dist. antec. Dictamen moraliter certum potest esse conjunctum cum formidine prudenti. neg. antec. cum imprudenti. conc. antec. & neg. conseq. ad prob. neg. ma. ad hujus prob. neg. conseq. Ratio negandi patebit ex statim dictendis. Ad confirm. neg. conseq. Credulitas, & scrupulus, locis citatis, sumitur pro judicio erroneo, quo quis absolute, ex principis falsis, & levibus, judicat, adesse peccatum, ubi non est: & hoc judicium utique debet deponi, aut explodi; aliàs contra conscientiam peccaretur. Responsio hæc inferitur ex eo, quod dicto capite dicitur conjux non dubitare, aut suspicari, sed credere; hoc est, positive judicare: item, quod C. *Per tuas* addatur, scrupulosum illum non debere ad superiores ordines ascendere contra conscientiam, hoc est, contra judicium erroneum; quia illa conscientia mox vocatur error, dum additur, non evasurum eam difficultatem, nisi deponat errorem.

237. Aliquando autem sumitur scrupulus pro simplici tantum apprehensione, formidinem causante, vel pro formidine, aut judicio reflexo, quo quis ex levibus rationibus suspicatur, dictamen suum non esse veritati consonum, ac timeat periculum peccati; quamquam aliunde multo probabilius, vel etiam certo, judicet, se honestè agere: & talis scrupulus non debet necessario deponi; nam cum tali scrupulo non est quis ita constitutus, ut dicat, si sit malum, si ve bonum, tamen faciam: sed ita, ut dicat: volo ponere hanc actionem, quam prudenter judico licitam, effi. adhuc levis suspicio in contrarium; quia DEUS non perit, ut in omnibus habeamus certitudinem metaphysicam.

Unde, ut Suarez, Castropalao, Layman, Illius, & hoc teste, communissime auctores, dicunt, scrupulosus non agit illicitè, quamvis agat, durante levi, & involuntaria formidine, ne DEUM offendant; quia non est in ejus potestate, hujusmodi muscas abigere: & nisi velit redigi ad insaniam, debet quandoque ita agere. Certè sunt sat multi, qui dicunt, stare posse cum ipso actu fidei formalis dubia involuntaria: quidni stare possint cum dictamine de honestate?

238. Ob. 5. contra 2. conclus. Ad actum malum non requiritur judicium, moraliter certum de inhonestate actus, imò nullum requiritur judicium ex n. 226. ergo neque requiritur ad actum honestum. Confirm. Si requireretur judicium moraliter certum, possemus esse certi de nostra justificatione: hoc est contra Tridentinum: ergo. Resp. neg. conseq. Disparitas colligi potest ex eodem n. 226. Adde, quod ad actum malum non requiratur, ut quis am-

plectatur malum ut tale: sed sufficit, si scienter amplectatur malum quod tale: at verò ad actum honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ut tale.

Ad confirm. dist. ma. possemus esse certi de nostra justificatione, certitudine quadam morali. om. ma. certitudine metaphysica, vel fidei, cui non potest subesse falsum. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Nam Tridentinum sess. 6. c. 9. *Et can. 16.* tantum excludit certitudinem fidei, cui non potest subesse falsum. Potest etiam negari ma. nam, etsi haberetur iudicium moraliter certum de honestate, non etiam statim haberetur de supernaturalitate actus.

239. Ob. 6. Non requiritur in ordine ad honeste agendum, ut excludatur omnis, etiam levis, formido: ergo non requiritur iudicium moraliter certum, sed sufficit probabilius. Confirm. Qui agit, quod ipsi spectatis omnibus circumstantiis, videtur probabiliter licitum, agit prudenter: ergo non peccat. prob. conseq. omne peccatum est imprudens: ergo. Resp. dist. antec. non requiritur, ut excludatur omnis formido imprudens. conc. antec. omnis prudens neg. antec. & conseq. Cum formidine tantum imprudente stat iudicium moraliter certum: at iudicium tantum probabilius stat etiam cum formidine prudente.

Nam, licet mihi probabilis sit, aliquid non esse peccatum, si tamen alii graves viri, ex rationibus non contemnendis, dicant, esse peccatum, est formido prudens: nec potest hac deponi per principia directa, sed debet deponi per reflexa. Ad confirm. dist. antec. qui agit probabiliter licitum, agit prudenter, si non addit simul prudens formido oppositi, vel hac deponatur per principia reflexa. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. Ipsum antecedens, in hac confirmatione obiectum, est principium reflexum, ex quo, & altero, scilicet, quod prudenter agens non peccet: itemque ex notitia experimentalis, quod ipsi, hic & nunc, istud videatur probabilius, potest quis inferre iudicium sufficienter certum de licentia actionis. Quare, quando dicitur, quod operans secundum sententiam, quam prudenter iudicat esse veram, non peccet; eoquod nemo prudenter agendo possit peccare, id non ita intelligendum est, quasi operans cum dictamine ultimo, tantum prudenter affirmabili, eo ipso prudenter agat, & non peccet (nam iudicium, etiam probabile, vel probabilius, est prudenter affirmabile: quia tamen stat cum prudenti formidine, vel dubio de opposito, non prudenter cum eo solo agitur, aut non peccatur, antequam dubium excludatur; quia agitur cum dubio practico) sed tantum intelligendum est, quod, si quis prudenter possit iudicare, sententiam aliquam esse veram, facile sibi possit formare dictamen reflexum, quo excludat omne dubium, & sic prudenter agat, atque non peccet.

240. Ob. 7. Non tenemur vitare omne prorsus periculum peccati: ergo sufficit iudicium probabilius. prob. antec. si teneremur vitare omne periculum peccati, nemo posset fieri miles, aut mercator, in id vix posset quis esse secularis: hoc est falsum: ergo. prob. ma. in his omnibus est periculum, vel occasio satis propin-

qua peccandi: ergo, si istud omne debemus vitare, nemo potest eos status amplecti. Resp. dist. antec. Non tenemur vitare omne periculum tantum indeterminatum peccandi, & quando est nimia difficultas, illud omne vitandi. conc. antec. non omne periculum determinatum, etiam peccati determinati, & quando non est difficultas nimia vitandi. neg. antec. & conseq. ad prob. neg. ma. ut supra. ad huius prob. dist. ant. ut prius, & neg. conf.

In illis statibus periculum est tantum indeterminatum, simulque moraliter non potest vitari: at in nostro casu est periculum determinatum, in individuo peccandi, ea actione, quæ præmanibus est: simulque nulla difficultas excludendi formidinem per principia modicè reflexa: & licet non cuique semper ita promptæ sint istæ reflexiones formaliter tales, tamen faciliè incidunt æquivalenter tales, saltem, ut excludant actualement formidinem. Sed de hac objectione sufficiens agendum tr. de penit. ubi agitur de obligatione vitandi occasiones peccati.

QUÆSTIO II.

De Conscientia Dubia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Dubium.

241. **D**ubium latè sumi potest pro omni iudicio incerto; & sic etiam opinio, seu sententia tantum probabilis, quandoque vocatur dubia. At si dubium strictè sumatur, est *hesitatio, vel suspensio mentis, neutri parti assentientis ob formidinem erroris*: vel, ut definit Bardi de conscientia discept. s. c. 1. n. 1. est *suspensio intellectus manentis in æquilibrio, inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis*. ita communiter auctores contra aliquos, requirentes iudicium formidolosum de propositionis fallibilitate, quos rejicit Bardi loc. cit. ex eo, quod sine tali iudicio possit dari dubium, modò detur illa suspensio intellectus.

Non tamen sufficit ad dubium quæcunque omisio iudicii; aliàs etiam omnis nesciens dubitaret. Sed neque sufficit quævis suspensio intellectus; aliàs, quotiescunque suspenderem assensum, sive eum non elicerem circa mysteria fidei, quando de iis cogito, ea præcisè de causa, ne caput nimium fatigem, dicerem de illis dubitare, quod esset valde absurdum. Igitur ad dubium requiritur suspensio, orta ex formidine erroris, vel ex iudicio, quo quis putat, hic se falli posse. Unde Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia humanorum actuum disp. 12. sec. 5. n. 1. existimat, dubium involvere cognitionem, seu iudicium reflexum, de insufficientia rationum ad assensum: hoc tamen alii negant.

242. Dividitur jam dubium in *positivum*, & *negativum*, in quorum tamen terminorum acceptione auctores non conveniunt. Quidam vocant dubium negativum, quando assensus suspenditur ob carentiam omnimodam rationum in utramque partem, dummodo quis de objecto cogitet, & rationes inquirat, nullas autem inveniat, & sic dubitare quis potest, an stellæ, vel